

Maranathakerk

Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage

2^e Sweelinckstraat 156, 2517 HB Den Haag

www.maranathakerkdenhaag.nl

Geschiedenis van de Maranathakerk in Den Haag (1949)

Aan het ontwerp van de Maranathakerk kan de naam worden verbonden van de Duitse architect, dichter en cultuurfilosoof Otto Bartning (1883-1959).

Hij was de beroemdste ontwerper van protestantse kerken in Duitsland in de twintigste eeuw.

Daarnaast heeft hij woonhuizen en een ziekenhuis gebouwd.

Hij schreef in 1918 het programma van de kunstenaarschool Bauhaus in Weimar, maar moest toezien hoe zijn collega Walter Gropius het Bauhaus daadwerkelijk oprichtte. In de tijd voor de Tweede Wereldoorlog experimenteerde hij met opzienbarende, expressionistische vormen voor kerkbouw, gericht op vernieuwende ruimtewerking. Kerken van Bartning uit deze periode staan in verscheidene Europese landen.

Na de Tweede Wereldoorlog, toen Bartning al een lange carrière achter zich had, heeft hij op verzoek van de Evangelische Kirche Deutschland (EKD) een serie houten 'noodkerken' ontworpen, die bestemd waren voor verarmde Duitse steden die getroffen waren door de geallieerde bombardementen. Deze noodkerken zijn betaald door internationale kerkelijke organisaties en particuliere donoren.

Bartning heeft verder een grote rol gespeeld in de discussie onder stedenbouwkundigen en architecten in het naoorlogse Duitsland over de wederopbouw van verwoeste steden. Hij was voorzitter van de Bond van Duitse architecten. Tot aan zijn dood was hij hoogleraar aan de Technische Universiteit van Darmstadt.

Bartning heeft bij zijn noodkerkenproject samengewerkt met een jonge Zwitserse bouwkundig ingenieur, Emil Staudacher uit Zürich. Samen hebben ze een serie van 48 kerken ontworpen, die voor het grootste deel nog in gebruik zijn. Ze staan door heel Duitsland verspreid en hebben alle de status van beschermd monument.

Bartning bedoelde met de naam 'noodkerk' overigens niet dat hij minderwaardige, tijdelijke gebouwen had ontworpen. Het waren gebouwen, zei hij, die ontstaan waren 'in de nood der tijden'.

Een prototype van de Duits-Zwitserse noodkerken is na de bevrijding dankzij steun van de protestantse kerken in Zwitserland in Den Haag terechtgekomen. Dat is de Maranathakerk geworden. Ook Den Haag was in de oorlog zwaar getroffen. De genereuze gift van het *Hilfswerk der Evangelische Kirche in der Schweiz* (HEKS) bestond uit een opvallende dakconstructie van gebogen en verlijmde spanten, inclusief cassetten, ramen, deuren en beslagwerk, ontworpen door Staudacher. Het materiaal kwam als bouw pakket in 1949 per trein naar Nederland.

De architect Frits Eschauzier, Nederlands bekendste museumarchitect in die jaren en later dat jaar benoemd tot hoogleraar toegepaste kunst in Delft, heeft het uiteindelijke gebouw en de kosterwoning vormgegeven.

Tot enkele jaren geleden was de bijzondere herkomst van de Maranathakerk, met name het 'vaderschap' van Otto Bartning, in architectuurkringen onbekend. In Den Haag was alleen bekend dat de dakconstructie uit Zwitserland kwam.

De afmetingen van de Maranathakerk zijn overigens een 'maatje groter' dan die van de verwante noodkerken in Duitsland, wat het bijzondere karakter van dit prototype, ontstaan uit de prille samenwerking tussen Bartning en Staudacher, nog eens bevestigt.

Aan de Maranathakerk is duidelijk de hand van Bartning af te lezen. Net als in de Duitse noodkerken is in de Maranathakerk aan de zijkant een lage ingangspartij gesitueerd. In de

gedachtengang van Bartning moest een kerkgebouw voor de bezoeker langzaam zijn geheimen prijsgeven.

Verder zijn het roosvenster en de parallelle rechthoekige raampjes in de benedenzone van de voorgevel in alle Duitse noodkerken terug te vinden. Ook de dóórlopende band met ramen in de zijgevels direct onder het dak, waardoor het lijkt of het dak zweeft boven de zijmuren, is een vondst van Bartning.

De hoofdingang in het midden van de voorgevel van de Maranathakerk is door Eschauzier toegevoegd. De Duitse noodkerken van Bartning hebben een blinde voorgevel, zonder deur. Eschauzier heeft een ceremoniële voordeur ontworpen, omdat de leiding van de Haagse Hervormde Gemeente meende dat een dure kerk niet kon volstaan met een ingang aan de zijkant. De Maranathakerk was eind jaren veertig de duurste van de nieuw te bouwen hervormde kerken in de stad.

De historische band van de Maranathakerk met Duitsland en met de Tweede Wereldoorlog blijkt ook uit de plaats waar de kerk is gebouwd. Dat is het terrein van de Atlantikwall, die in Den Haag in 1942 is aangelegd als verdedigingszone in een wijde boog rond de haven van Scheveningen. Dat terrein, waarvoor vele huizen zijn afgebroken, is na de bevrijding weer bebouwd. Temidden van karakteristieke flats, kantoren en scholen uit de wederopbouwperiode van de jaren vijftig en zestig oogt de Maranathakerk nu als een verdwaald dorpskerkje uit de Zwitserse Alpen.

Duitse architectuurhistorici en geïnteresseerden in kerkbouw hebben in 2003 in Berlijn OBAK opgericht, de Otto Bartning Arbeitsgemeinschaft Kirchenbau. Zie: www.otto-bartning.de De vereniging heeft leden in Duitsland, Nederland, Luxemburg, Tsjechië, Oostenrijk en Litouwen. De Maranathakerk is het enige Nederlandse lid van OBAK. In Beek-Ubbergen, op de grens met Duitsland, staat nog een schepping van Bartning, villa Wylerberg, een expressionistisch bouwwerk, inmiddels rijksmonument en eigendom van Staatsbosbeheer.

Dankzij de ligging van het gebouw, de bouwgeschiedenis en vooral het ‘vaderschap’ van Otto Bartning is de Maranathakerk uniek in Nederland en van aanmerkelijke architectuurhistorische en zelfs monumentale waarde, niet alleen landelijk gezien maar ook in Europees verband.

De ontstaansgeschiedenis heeft ook een actuele, symbolische waarde. Op het terrein waar tijdens WO II de Atlantikwall liep – teken van oorlog en onrecht – is na de bevrijding een christelijke kerk gebouwd, teken van vrede en recht. Hier ‘overwon het goede het kwade’ (apostel Paulus). Vanwege deze geboortepapieren profileert de Maranathakerk zich in haar activiteiten onder andere als symbool van vrede, hoop en geloof in de toekomst.

OBAK heeft het initiatief genomen een selectie van tien noodkerken van Bartning gezamenlijk voor te dragen bij de Unesco om te worden opgenomen op de Werelderfgoedlijst. Ook de Maranathakerk hoort bij deze groep gebouwen. De noodkerken zijn in deze gedachtegang monumenten van de naoorlogse verzoeningsgedachte, geschonken door de internationale gemeenschap, om niet alleen Duitsland maar heel Europa na 1945 een nieuwe toekomst te geven. Het is nog niet bekend wanneer dit initiatief tot een definitieve aanvraag leidt.

De gemeente Den Haag heeft in 2018 de Maranathakerk, op eigen verzoek, de status van beschermd monument toegekend.

Tekst en verdere informatie: Jan Goossensen. E-mail: jangoossensen@ziggo.nl. Versie november 2021.